

INHOUD

Droomnovelle	7
Casanova's thuisreis	93
Luitenant Gustl	205
De groene stropdas	241
Spel in de ochtendschemering	245
De doden zwijgen	337
Juffrouw Else	359
Ik	429
<i>Verantwoording</i>	441

DROOMNOVELLE

I

‘Vierentwintig bruine slaven roeiden de prachtige galei die prins Amgiad naar het paleis van de kalief moest brengen. De prins zelf, gehuld in zijn purperen mantel, lag alleen aan dek onder de donkerblauwe, met sterren bezaaide nachthemel, en zijn blik –’

Tot zover had het meisje hardop gelezen; nu, bijna onverwachts, vielen haar ogen dicht. Haar ouders keken elkaar glimlachend aan. Fridolin boog zich over haar heen, kuste haar op het blonde haar en klapte het boek dicht, dat op de nog niet afgeruimde tafel lag. Het kind keek op alsof ze was betrappt.

‘Negen uur,’ zei haar vader, ‘het is bedtijd.’ En omdat nu ook Albertine zich over het kind had gebogen, raakten de handen van de ouders elkaar op het geliefde voorhoofdje, en met een tedere glimlach, die nu niet meer alleen voor het kind was bedoeld, ontmoetten hun blikken elkaar. Het kindermeisje kwam binnen en zei tegen de kleine dat ze haar ouders goedennacht moest wensen; gehoorzaam stond ze op, stak vader en moeder haar lippen toe voor een kus en liep aan de hand van het kindermeisje rustig de kamer uit. Fridolin en Albertine, alleen achtergebleven onder het roodachtige schijnsel van de hanglamp, vervolgden haastig hun voor het avondeten begonnen gesprek over de gebeurtenissen op het bal masqué van de vorige dag.

Het was dit jaar hun eerste bal geweest en ze hadden pas vlak

voor het eind van carnaval besloten erheen te gaan. Fridolin was meteen toen hij de zaal binnenkwam als een vol ongeduld verwachte vriend begroet door twee rode domino's, die hij niet kon thuisbrengen, hoewel ze opvallend goed op de hoogte waren van allerlei zaken uit zijn studenten- en ziekenhuistijd. Uit de loge waarin ze hem met veelbelovende vriendelijkheid hadden uitgenodigd, hadden ze zich verwijderd met de belofte spoedig ongemaskerd terug te komen, maar ze waren zo lang weggebleven dat hij, ongeduldig geworden, er de voorkeur aan gaf naar de zaal te gaan, waar hij de twee dubieuze verschijningen weer hoopte aan te treffen. Hoe hij ook rondspeurde, hij kon ze nergens ontdekken, in plaats daarvan gaf een ander vrouwelijk wezen hem plotseling een arm: zijn echtgenote, die zich juist had losgemaakt van een onbekende, die haar door zijn melancholieke blasé gedrag en zijn buitenlandse, vermoedelijk Poolse accent eerst had gefascineerd, maar haar met een onverwachte, onhebbelijke opmerking plotseling had gekwetst, zelfs aan het schrikken had gemaakt. En zo zaten man en vrouw, in feite blij dat ze aan een teleurstellend banaal maskerspel waren ontsnapt, weldra als twee gelieven tussen andere verliefde paren in het restaurant aan de oesters en de champagne, raakten vrolijk babbelend, alsof ze elkaar pas hadden leren kennen, verwickeld in een spel van hoffelijkheid, verzet, verleiden en toegeven, en na een snelle rit door de witte winternacht vielen ze elkaar thuis in de armen voor een sinds lang niet meer zo innig beleefd liefdesgeluk. De grijze ochtend wekte hen veel te snel. De man werd als arts al vroeg aan de bedden van zijn patiënten verwacht; huishoudelijke en moederlijke plichten maakten dat ook Albertine nauwelijks langer kon blijven liggen. Zo waren de uren zakelijk en volgens een vast patroon verstreken met dagelijkse verplichtingen en werk, de herinnering zowel aan het begin als aan het eind van de afgelopen nacht was verbleekt, en pas nu beiden hun dagtaak hadden volbracht, het kind naar bed was en er van geen en-

kele kant een storing viel te verwachten, kwamen de schimmen van het bal masqué, de melancholieke onbekende en de rode domino's, weer tot leven en opeens waren die onbelangrijke ervaringen betoverend en pijnlijk omgeven met de bedrieglijke schijn van gemiste kansen. Onschuldige en toch achterdochtige vragen, listige, dubbelzinnige antwoorden gingen over en weer, geen van beiden ontging het dat de ander zich niet helemaal blootgaf, zodat ze allebei geneigd waren tot lichte wraak. Ze overdreven de aantrekkingskracht die de onbekende balpartners op hen hadden uitgeoefend, spotten met de gevoelens van jaloezie die de ander liet blijken en ontkenden die van henzelf. Maar het luchtige gebabbel over de onbeduidende avonturen van de voorbije nacht ging over in een serieuzer gesprek over de verborgen, nauwelijks bevroede wensen, die ook in de reinste en puurste ziel troebele en gevaarlijke draaikolken kunnen vormen, ze praatten over de geheime regionen waar ze nauwelijks naar verlangden, maar waar de onberekenbare wind van het lot hen toch ooit naartoe zou kunnen drijven, al was het maar in een droom. Want hoezeer ze elkaar ook met hun gevoel en hun zinnen toebehoorden, ze wisten dat de adem van avontuur, vrijheid en gevaar hen gisteren niet voor het eerst had beroerd. Bang, zichzelf kwellend, met ongepaste nieuwsgierigheid probeerden ze elkaar bekentenissen te ontlokken en, angstig naar elkaar toe schuivend, zocht ieder bij zichzelf naar een nog zo onbelangrijk feit, naar een nog zo onbeduidende gebeurtenis die als uitdrukking van het onuitsprekelijke gezien kon worden en waarvan het eerlijk opbiechten hen misschien zou bevrijden van de spanning en het wantrouwen, die allengs ondraaglijk begonnen te worden. Of Albertine nu de ongeduldigste, de eerlijkste of de goedmoedigste van beiden was, zij had in elk geval als eerste de moed zich openhartig te uiten; met een wat onzekere stem vroeg ze aan Fridolin of hij zich de jongeman herinnerde die de afgelopen zomer aan het Deense strand op een avond met twee officieren aan het tafeltje naast

hen had gezeten, onder het eten een telegram had gekregen en vervolgens haastig afscheid van zijn vrienden had genomen.

Fridolin knikte. ‘Wat was er met hem?’ vroeg hij.

‘Ik had hem ’s morgens al gezien,’ antwoordde Albertine, ‘toen hij in het hotel haastig met zijn gele tas de trap op liep. Hij had vluchtig naar me gekeken, maar pas een paar treden hoger bleef hij staan en keerde zich naar me om, zodat onze blikken elkaar wel moesten kruisen. Hij glimlachte niet, ik had eerder de indruk dat zijn gelaat betrok en mij verging het waarschijnlijk net zo, want ik was diep bewogen. De hele dag lag ik dromend op het strand. Ik wist bijna zeker dat ik geen weerstand zou kunnen bieden als hij me riep. Ik dacht dat ik tot alles bereid was, ik dacht dat ik eigenlijk al vastbesloten was jou, het kind, mijn toekomst op te offeren en tegelijk – begrijp je dat? – was jij me dierbaarder dan ooit. Je moet je nog herinneren dat we juist die middag over duizend dingen, ook over onze gemeenschappelijke toekomst, ook over het kind, zo vertrouwelijk hebben gepraat als sinds lang niet meer. Bij zonsondergang zaten jij en ik op het balkon; toen liep hij, zonder op te kijken, beneden over het strand en ik was blij hem te zien. Maar ik streeelde jouw voorhoofd en kuste jouw haar en in mijn liefde voor jou school tegelijk een pijnlijk gevoel van medelijden. ’s Avonds zag ik er heel mooi uit, je hebt het zelf tegen me gezegd, ik droeg een witte roos in mijn ceintuur. Het was wellicht geen toeval dat de vreemde met zijn vrienden in onze buurt zat. Hij keek niet naar me, maar ik speelde met de gedachte op te staan, naar zijn tafeltje te lopen en tegen hem te zeggen: Hier ben ik, mijn langverwachte, mijn geliefde – neem me mee. Op dat moment werd het telegram gebracht, hij las het, verbleekte, fluisterde een paar woorden tegen de jongste van de beide officieren en liep met een raadselachtige blik in mijn richting de zaal uit.’

‘En?’ vroeg Fridolin droogjes toen ze zweeg.

‘Verder niets. Ik weet alleen dat ik de volgende morgen met

een zekere vrees wakker werd. Wat ik meer vreesde – dat hij was vertrokken of dat hij er nog zou zijn – weet ik niet, dat wist ik ook toen niet. Maar toen hij rond het middaguur nog niet was verschenen, haalde ik opgelucht adem. Vraag niet verder, Fridolin, ik heb je de hele waarheid verteld. – En ook jij hebt aan dat strand iets meegemaakt – ik weet het.’

Fridolin stond op, liep een paar keer de kamer op en neer, toen zei hij: ‘Je hebt gelijk.’ Hij stond bij het raam, met zijn gezicht in het donker. ‘’s Ochtends,’ begon hij met omfloerste, enigszins vijandige stem, ‘soms heel vroeg, nog voor jij was opgestaan, maakte ik altijd een wandeling langs de kust, tot buiten het dorp, en hoe vroeg het ook was, altijd stond de zon al helder en krachtig boven de zee. Zoals je weet, stonden daarbuiten aan het strand kleine villa’s, die stuk voor stuk een wereld op zich vormden, sommige met een omheinde tuin, sommige alleen omgeven door bos, en de badhokjes waren van de huizen gescheiden door de weg en een stuk strand. Op dat vroege uur kwam ik nauwelijks mensen tegen en zwemmers waren er nooit te zien. Maar op een ochtend ontwaarde ik plotseling een vrouwelijke gedaante die, daarnet nog onzichtbaar, op het smalle terras van een op palen in het zand gebouwd badhokje met gespreide armen voorzichtig met haar rug langs de houten wand schuifelde. Het was een heel jong meisje van een jaar of vijftien met los blond haar, dat golvend over haar schouders en een van haar prille borsten viel. Het meisje keek omlaag naar het water, langzaam schoof ze met neergeslagen ogen langs de wand naar de andere hoek, en opeens stond ze recht tegenover me; met haar armen greep ze achter zich alsof ze zich wilde vastklampen, keek op en zag me plotseling staan. Er ging een siddering door haar lichaam, alsof ze op het punt stond te vallen of te vluchten. Maar omdat ze zich op de smalle planken maar heel langzaam had kunnen voortbewegen, besloot ze te blijven staan – en daar stond ze, eerst met een geschrokken, daarna met een boos en ten slotte met een verlegen gezicht.

Maar opeens glimlachte ze, glimlachte verrukkelijk, er was een groet, zelfs een lonken in haar ogen – en tegelijk lichte spot, terwijl ze heel vluchtig naar het water aan haar voeten keek dat mij van haar scheidde. Toen strekte ze haar jonge slanke lichaam, als het ware genietend van haar schoonheid en, zoals goed te merken was, trots en aangenaam opgewonden door de glans van mijn blik die ze op zich voelde rusten. Zo stonden we tegenover elkaar, misschien tien seconden, met halfopen lippen en glinsterende ogen. Onwillekeurig strekte ik mijn armen naar haar uit, er sprak overgave en blijdschap uit haar blik. Maar opeens schudde ze driftig haar hoofd, liet met één hand de wand los, gebaarde gebiedend dat ik weg moest gaan, en toen ik er niet meteen toe kon besluiten te gehoorzamen, kwam er zo'n vragende, zo'n smekende uitdrukking in haar kinderogen dat er niets anders op zat dan me af te wenden. Zo vlug mogelijk vervolgde ik mijn weg, ik keek niet één keer naar haar om, niet zozeer uit consideratie, uit gehoorzaamheid, uit ridderlijkheid, maar omdat ik bij haar laatste blik zo'n hevige, alle vroegere belevenissen overtreffende bewogenheid had gevoeld dat ik een flauwte nabij was.' Hij zweeg.

'En hoe vaak,' vroeg Albertine, voor zich uit kijkend en zonder enige nadruk, 'heb je daarna nog diezelfde wandeling gemaakt?'

'Wat ik je heb verteld,' antwoordde Fridolin, 'gebeurde toevallig op de laatste dag van ons verblijf in Denemarken. Ook ik weet niet wat er anders gebeurd zou zijn. Ook jij moet niet verder vragen, Albertine.'

Hij stond nog steeds roerloos bij het raam. Albertine stond op en liep naar hem toe, haar ogen waren vochtig en donker, haar voorhoofd was licht gefronst. 'We moeten elkaar zulke dingen voortaan altijd meteen vertellen,' zei ze.

Hij knikte zwiingend.

'Beloof het me.'

Hij trok haar naar zich toe. 'Dat weet je toch wel,' zei hij,

maar zijn stem klonk nog steeds hard.

Ze pakte zijn handen, streelde ze en keek naar hem op met omfloerste ogen, waar in de diepte haar gedachten te lezen waren. Nu dacht ze aan zijn andere, meer werkelijke ervaringen, ervaringen uit zijn jeugd, waarin ze deels was ingewijd omdat hij in hun eerste huwelijksjaren al te bereidwillig aan haar jaloezische nieuwsgierigheid had toegegeven en heel wat had verteld, om niet te zeggen prijsgegeven, wat hij beter voor zich had kunnen houden. Hij wist dat zich op dit moment onvermijdelijk tal van herinneringen aan haar opdrongen en het verbaasde hem dan ook nauwelijks dat ze, als in een droom, de halfvergeten naam van een van zijn jeugdliefdes uitsprak. Maar het klonk hem als een verwijt, zelfs als een licht dreigement in de oren.

Hij drukte haar handen tegen zijn lippen.

‘In elke persoon – geloof me, ook al klinkt het misschien goedkoop – in elke persoon van wie ik dacht te houden, heb ik altijd alleen jou gezocht. Dat weet ik beter dan jij kunt begrijpen, Albertine.’

Ze glimlachte verdrietig. ‘En als ook ik liever eerst op zoek was gegaan?’ zei ze. Haar blik werd nu koel en ondoorgronde-lijk. Hij liet haar handen uit de zijne glijden, alsof hij haar op een leugen, op verraad had betrapt, maar ze zei alleen: ‘O, als jullie eens wisten’, en zweeg weer.

‘Als wij eens wisten –? Wat wil je daarmee zeggen?’

Met een vreemde hardheid antwoordde ze: ‘Ongeveer wat je denkt, mijn beste.’

‘Albertine – er is dus iets wat je me hebt verzwegen?’

Ze knikte en keek met een merkwaardige glimlach voor zich uit. Er kwamen onbegrijpelijke, onzinnige twijfels bij hem op.

‘Ik begrijp het niet goed,’ zei hij. ‘Je was amper zeventien toen we ons verloofden.’

‘Ja, net geen zestien meer, Fridolin. En toch’ – ze keek hem met heldere ogen aan – ‘lag het niet aan mij dat ik nog maagd was toen ik je vrouw werd.’

‘Albertine –!’

En ze vertelde: ‘Aan de Wörthersee, vlak voor onze verloving, Fridolin, stond er op een mooie zomeravond een heel knappe jongeman voor mijn raam, dat uitzag op het grote, uitgestrekte grasveld, we praatten met elkaar en in de loop van dat gesprek dacht ik, ja, luister wat ik dacht: Wat een aardige, aantrekkelijke jongeman – hij zou nu maar één woord hoeven zeggen, natuurlijk zou het wel het goede moeten zijn, en ik zou naar buiten gaan en met hem wegwandelen waarheen hij maar wilde – naar het bos misschien – of nog mooier zou het zijn om samen in een bootje het meer op te varen – en hij zou die nacht alles van me kunnen krijgen wat hij wenste. Ja, dat dacht ik. – Maar hij zei dat woord niet, die aantrekkelijke jongeman, hij kuste alleen zacht mijn hand – en de volgende ochtend vroeg hij – of ik zijn vrouw wilde worden. En ik zei ja.’

Fridolin liet verbolgen haar hand los. ‘En als er die avond,’ zei hij toen, ‘toevallig iemand anders voor je raam had gestaan die wel op het goede woord was gekomen, bijvoorbeeld –’ hij dacht na welke naam hij zou noemen, maar ze stak bijna afwerend haar armen uit.

‘Iemand anders, wie het ook geweest zou zijn, had kunnen zeggen wat hij wilde – het zou hem weinig geholpen hebben. En als jij het niet geweest was die voor mijn raam stond’ – ze keek glimlachend naar hem op – ‘dan was waarschijnlijk ook die zomeravond niet zo mooi geweest.’

Hij vertrok spottend zijn mond. ‘Dat zeg je nu, dat denk je nu misschien. Maar –’

Er werd geklopt. Het dienstmeisje kwam binnen en zei dat de huisbewaarster uit de Schreyvogelgasse er was om de dokter bij de hofraad te roepen, met wie het weer heel slecht ging. Fridolin ging naar de gang en hoorde van de vrouw dat de hofraad een hartaanval had gehad en er erg aan toe was, en hij beloofde onmiddellijk te komen.

‘Ga je weg –?’ vroeg Albertine toen hij vlug aanstalten